

analyzes the activity of amateur children's and student choreographic groups (as well as the only professional academic dance ensemble – «Nadzbruchanka»), which preserve and popularize the Western Podillia traditional dance samples in their repertoires.

Key words: traditional dance, choreographic groups, Western Podillia.

UDC 793.31:394.3 (477.84)

TRADITIONAL DANCE IN THE REPERTUARY OF CHOREOGRAPHIC GROUPS OF WESTERN PODILLA

Liudmyla Shchur – assistant at the Department of Musicology and Methodology of musical art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil

The aim of the paper provides coverage of the functioning of traditional dance of Western Podillia and identifying its place in the repertoire of modern choreographic groups, thus actualizing the problem of preserving and promoting the dance tradition of the region.

Research methodology. The research paper includes the following methods: the historical-sociological method as a necessary condition for the study of the phenomena of regional traditional cultures; expeditionary field methods of collecting and recording ethnochoreological information; ethnopedagogical methods that provide ways for transmitting different genres of traditional culture from generation to generation; methods of scientific and performance reconstruction, which reflect the levels and forms of reconstructive activity.

Results. It was found that a significant contribution to the revival and development of traditional dance culture of Western Podillia is the creative activity of professional and amateur children's and student choreographic groups and their leaders, thanks to whom dance remains one of the popular arts and is an effective and efficient factor of artistic and aesthetic, as well as national education of children and youth.

Novelty. The research paper considers the factors influencing the transformational processes of traditional dance culture of the studied region and its current state of functioning. The article analyzes the activity of amateur children's and student choreographic groups (as well as the only professional academic dance ensemble – «Nadzbruchanka»), which preserve and popularize the Western Podillia traditional dance samples in their repertoires.

Practical significance. The article covers the repertoire of choreographic groups of Western Podillia which is based on traditional dance samples of the specified region.

Key words: traditional dance, choreographic groups, Western Podillia.

Надійшла до редакції 5.12.2020 р.

УДК 791.83 (477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТВОРЧІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЦИРКУ: ВІД ЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДО РЕФОРМ (1993 Р. – ДОНІНІ)

Кашуба Владислав Геннадійович – аспірант,
Київський національний університет театру,
кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого
<https://orcid.org/0000-0002-4022-3626>
<https://doi.org/10.35619/ucpm.vi36.431>
vladgrek616@gmail.com

Розглянуто зміни в організаційно-творчій моделі циркової справи в Україні пострадянської доби. Виявлено позитивні й негативні тенденції розвитку державної циркової системи періодів централізації (1993-2003 рр.) та реформ (2004 р. – дотепер). Розглянуто сутність трансформацій та приділено увагу оцінці їх наслідків. Нинішня модель циркової справи охарактеризована в контексті творчої та господарської ефективності, її здатності до самовідтворення.

Ключові слова: український цирк, державна циркова система, Укрдержцирк, Державна циркова компанія України, Союздержцирк, організація циркової справи.

Актуальність проблеми. Аналіз змін, що їх зазнав український цирк упродовж останніх десятиліть, дає змогу виділити кілька періодів розвитку його організаційно-творчого устрою: застійний (1980-ті рр.), ініціальний (1991-1993 рр.), централізації (1993-2003 рр.) й, нарешті, досі незавершений період реформ [5]. Згадана періодизація, здійснена на основі історико-фактографічного розгляду етапів становлення циркової справи в Україні, відкриває можливість до глибшого аналізу трансформацій. Зокрема, ідеться про нагоду виявити характерні для кожної зі стадій тенденції, дати їм оцінку та розкрити сутність змін у динаміці їх розвитку. Усе це допомагає виявити результат трансформацій, тобто наслідки їх для циркової системи, що є кроком до розуміння механізмів і рушійних сил, які зумовили нинішній стан справ.

Особливості зрушень перших двох періодів уже були предметом розгляду дещо раніше [4], [6]. У пропонованому дослідженні приділяється увага трансформаціям, що їх зазнала циркова система під час

останніх двох періодів – централізації та реформ. *Актуальність* розгляду зумовлена важливістю даного етапу, оскільки його хід зрештою визначає нинішній організаційно-творчий профіль вітчизняного цирку. Усвідомлення «анатомії» змін є корисним із точки зору вдосконалення організації циркової справи, яке є однією з нагальних потреб галузі. Таким чином, *метою* роботи є виявлення основних тенденцій періодів централізації та реформ, що досягається вирішенням двох *завдань*: розглядом сутності змін та оцінкою їхніх наслідків. *Об'єктом* дослідження є стан державної циркової системи, яка розглядається на *предмет* якості змін у її організаційно-творчому устрої. У роботі задіяно архівні матеріали, опрацьовано *методами* порівняльного аналізу, узагальнення й категоризації, що дозволило виокремити основні зрушення в цирковій справі даного періоду й дати їм характеристику.

Огляд останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі означені аспекти вітчизняного цирку мало висвітлені. Цінними є відомості радянських циркознавців Ф. Бардіана [1], М. Немчинського [10], Ю. Дмитрієва [3] та ін., які дозволяють скласти уявлення про сутність феномену класичного циркового конвеєру, його організаційно-творчі принципи. Роботи Г. Курінної [7], С. Шумакової [11], М. Малихіної [8] та ін. українських дослідників присвячені здебільшого історико-мистецтвознавчим аспектам вітчизняного цирку. Проте праць, присвячених останнім десятиріччям українського цирку саме в площині організації виробничо-творчого процесу – бракує.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки щодо тенденцій у пропонованому розгляді ґрунтуються на опрацюванні архівних відомостей щодо діяльності «Укрдержцирку» (нині – Державна циркова компанія України або ДЦКУ). Загалом оброблено понад 20 справ, що зберігаються в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України [2]. Найбільш інформативними документами з переліку [2] є протоколи засідань Ради директорів циркових підприємств і організацій, хударди, а також оперативних нарад у президента «главку»; листування з владними й партнерськими структурами та ін.. Фактографічне опрацювання цієї джерельної бази з відповідними посиланнями на першоджерела вже було висвітлено трохи раніше [5].

Пристаюючи до розгляду тенденцій періоду централізації, варто взяти до уваги вплив попереднього – ініціального – періоду [5; 173-174]. Він характеризувався, з одного боку, інерційністю та амортизацією системи, що виражалося в підпорядкуванні «Росциркові» за відсутності власного «главку». Приміром, навіть після розпаду «Союздержцирку» художньо-постановочна робота, здійснювана в українських цирках і їхнім же коштом, відбувалася за рознарядкою й на користь «Росцирку» [9]. Таке підпорядкування лежало поза будь-якою логікою, однак було вимушеним, і навіть стихійним, кроком в умовах невизначеності, викликаній надто несподіваною зміною умов. З іншого боку, характерною є хаотичність і невідворотність розпаду старої системи: її елементи мали вивільнитися, аби дати старт новому організаційно-творчому устрою. Він усе ще зберігав риси попередньої системи, утім невпинно рухався до перебудови. Йї неминуче мав передувати розклад на окремі частини, що поступово відбувалося протягом усього ініціального періоду. Нерегламентованість такого розпаду багато в чому зумовила складний перебіг подальшого становлення організаційно-творчої будови українського цирку.

У першу чергу, ці ускладнення проявилися протягом наступної стадії трансформацій, у період централізації. Тяжіння вивільнених елементів до об'єднання в нову систему було природним. Як і прагнення застосувати в незмінному вигляді успішну, у зовсім недалекому ще минулому, організаційно-творчу модель, створивши власний «главок». Проте нові умови відрізнялися від колишніх надто сильно, і це поставило суттєві перепони в приживленні павою «Союздержцирку» на гілках дикого ринку. Тож більш як десятилітній період спроб відтворити конвеєр союзного зразку в масштабах капіталістичної України мав неоднозначні результати [5; 174-176].

Низка змін, яких протягом періоду централізації зазнала циркова справа в організаційно-творчому вимірі, характеризується позитивністю. Зокрема варто зазначити такі здобутки:

- згуртованість підприємств галузі й реальна повноважність «главку», що створювало умови для ефективнішого вирішення організаційно-творчих та виробничо-господарських проблем кожного з них і галузі загалом;

- ефективніший захист інтересів циркової системи в органах влади, здійснюваний головною організацією;

- розробка «главком» низки нормативно-правових документів та інструкцій, що регламентували різні сфери діяльності цирків;

- створення довгострокової державної програми розвитку циркової справи, що забезпечило стратегічне планування її перспектив і пріоритетних напрямів;

- централізованість процедур планування й звітності, можливість аналізу тенденцій і прийняття управлінських рішень у масштабах системи в цілому;

- координація взаємодії між цирками та розподілу продукту між ними;

- створення централізованого резервного фонду для негайної допомоги циркам у кризових ситуаціях;
- набуття власного циркового продукту, у т.ч. високого художнього рівня;
- поновлення художньо-постановочної роботи, мобілізація «главком» навколо цієї мети ресурсів і зусиль цирків та державного фінансування;
- створення низки колегіальних органів, серед яких: художньо-експертна рада, Рада директорів, атестаційно-кваліфікаційна комісія тощо, задля компетентного й централізованого вирішення поточних завдань;
- робота з інвентаризації циркового продукту та атестації артистичного персоналу, вибракування неякісних номерів;
- започаткування створення відеотеки циркового продукту;
- поновлення фестивально-конкурсного руху у вигляді всеукраїнських оглядів самодіяльних цирків, що дозволило налагодити зв'язок із аматорськими студіями й народними цирками як із джерелом артистичних кадрів;
- регламентація відносин із «Росцирком»: розмежування сфер компетенції та визначення умов співпраці, вирішення майнових питань, у т.ч. передача Севастопольського цирку у сферу відання «Укрдержцирку»;
- робота «главку» щодо налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, що допомагало суттєво урізноманітнити репертуар за рахунок іноземних програм;
- започаткування бренду українського цирку, кроки до укріплення його репутації у світі, завдяки успішній участі у фестивалях та гастрольям за кордоном.

Попри очевидність багатьох переваг, централізація управлінських функцій не мала наслідком докорінної зміни ситуації на краще. Організаційно-творча модель не була достатньо адаптована до нових умов праці. Низка несприятливих чинників зумовила її трансформації, що характеризувалися негативними наслідками. Серед деструктивних впливів та змін важливими є такі:

- відсутність стабільних умов для роботи, деструктивне втручання в діяльність «Укрдержцирку» з боку Мінкультури та впливових політиків;
- недостатність обсягів державного фінансування для виводу галузі з кризи;
- постійна й масштабна втрата найкращих артистичних кадрів, а разом із ними й найбільш конкурентного продукту, що зводило, тим самим, нанівець результати художньо-постановочної роботи;
- зниження художнього рівня програм за рахунок того, що в системі залишалися працювати переважно артисти, незатребувані на ринку, а також не приділялося належної уваги режисерській роботі над продуктом;
- недостатні обсяги постановочної діяльності, спричинені відсутністю прямої мотивації цирків та дефіцитом коштів;
- тенденція до перекидання постановочних витрат на самих артистів, що значно звузило виробничий і творчий потенціал, призвело до диспропорції жанрів, зникнення деяких із них;
- поступовий занепад баз художньо-постановочного комплексу в Харкові;
- усталення залежності конвеєру від російського циркового продукту;
- поглиблення збитковості господарсько-експлуатаційної діяльності цирків;
- недостатньо ефективна робота конвеєра, зумовлена нестачею продукту належної якості й кількості, недостатнім урахуванням запитів цирків, браком досвідчених фахівців у головній організації тощо;
- накопичення проблем матеріально-технічного забезпечення: критичний знос світло- та звукооснащення, аварійний стан багатьох цирків через відсутність поточних та капітальних ремонтів;
- неефективність зарубіжної гастрольної діяльності, зумовлена браком досвіду й контактів, невідомістю українського цирку на світовому ринку;
- вихід на ринок приватних гравців, які паразитували на готовому продукті й не сприяли його розвитку, а також, завдяки хаотичній прокатній діяльності, становили додаткову перешкоду роботі конвеєру та «Цирку на сцені»;
- зниження охоплення аудиторії через погіршення платоспроможності населення та зникнення майданчиків у провінційних районах;
- спад популярності циркового мистецтва, зокрема й унаслідок дискредитації, спричиненої прокатом неякісних програм приватного сектору.

Таким чином, організаційно-творчий устрій циркової справи періоду централізації характеризується суттєвими трансформаціями, що виявляються, передусім, у поступовому послабленні централізації виробничо-творчих процесів та «емансипації» суб'єктів системи (цирків). Художньо-постановочна діяльність на початку є досить результативною, та слабшає паралельно зі скороченням державних

асигнувань, адже механізм, що забезпечив би самодостатність циркового конвеєру, не був утворений. Дедалі більше функцій перебирають зовнішні учасники, зокрема приватні прокатники, унаслідок чого починає формуватися гібридна організаційно-творча модель, що спирається водночас на державну форму власності й дотації, з одного боку, та на ринкові принципи прокату, з іншого. Проявом її є, зокрема, такі протиріччя, як виготовлення якісного творчого продукту силами й коштом державної циркової системи та прокат його у власній мережі, але через посередників. Суттєвим наслідком є також поступова відмова цирків від конвеєру й орієнтація їх на самостійний прокатний план.

Очевидним висновком результатів періоду централізації стала потреба пошуку альтернативних форм організації циркової справи. Спроба механічного переносу в нові умови алгоритму конвеєрної роботи, що показав себе надуспішним у соціалістичній системі господарювання, не увінчалася успіхом у ринковій. Галузь потребувала термінових коректив, оскільки саме існування державної циркової системи наблизилося до критичної межі. Протягом усього періоду держава фінансувала циркову справу, не даючи їй зникнути, утім про розвиток ішлося хіба що тільки в найперші роки. Відтак Україні було не під силу спонсорувати систему на постійній основі в належних масштабах.

У таких умовах стихійно визрівала альтернативна концепція, заснована на децентралізації. Її підвалини, закладені в процесі трансформацій на попередній стадії, отримали свій подальший розвиток під час наступного етапу – періоду реформ, який циркова галузь переживає уже понад 15 років [5; 176-177]. Організаційно-творча сутність системи зазнала змін, що засвідчили її остаточний відхід від моделі «Союздержцирку». Характер трансформацій має переважно негативний зміст, про що свідчать їх наслідки. Слід назвати фактори впливу та зміни такого роду, головними серед яких є:

- утрата п'ятих державних стаціонарних цирків, розташованих на непідконтрольних урядові територіях;
- скорочення аудиторії внаслідок втрати територій та цирків, масової еміграції, зниження платоспроможності тощо;
- зниження популярності цирку, у т.ч. через стрімкий розвиток парку послуг;
- постійне зниження рівня заповнення зал, кількості вистав та кількості відвідувань;
- перешкоди використанню в цирках дресированих тварин як на рівні протестних акцій, так і законодавчих ініціатив;
- створення умов, що демотивують цирки бути прибутковими, і як результат, закріплення переконання про неминучу збитковість галузі, втрата надій на досягнення нею економічної самодостатності;
- виражений розпад державної циркової системи на розрізнені елементи, що позбавляє їх можливості досягати спільних цілей об'єднаними зусиллями;
- занепад конвеєрної системи, практична відмова від її застосування, закріплення переконання про неможливість її ефективного функціонування через недостатність мережі майданчиків;
- різке скорочення обсягів виробництва державного циркового продукту, особливо програм та атракціонів;
- перекладання на артистів функцій виготовлення циркового продукту, у т.ч. витрат на придбання обладнання, костюмів, реквізиту та постановочну й репетиційну роботу;
- зникнення складних жанрів, зокрема кінних, групових акробатичних номерів, атракціонів із хижакими тощо; жанрові диспропорції й одноманітність продукту;
- зниження художньої якості циркових вистав і рівня виконавської майстерності, зорієнтованість художньо-постановочної діяльності на кількість, а не на якість;
- прогресування втрати артистичних кадрів, зорієнтованість випускників профільних закладів на роботу за кордоном;
- здорожчання імпортного продукту, у т.ч. через розрив відносин із Росією, що пропонувала дешевший, ніж у інших партнерів, продукт; як наслідок, збіднення репертуару;
- різкий спад гастролей державних українських програм за кордоном;
- посилення залежності цирків від приватних прокатників; нераціональність розподілу доходів від спільної діяльності;
- створення умов для зловживань; потенційна можливість тіньового обороту коштів, завдяки «сірим схемам», непрозорості квиткового господарства тощо;
- тенденція до витіснення основної діяльності непрофільними її видами;
- постійне погіршення матеріально-технічного комплексу: зростання відсотку зносу основних засобів, моральна та технічна застарілість обладнання;
- неефективність державних механізмів управління та контролю галузі.

Попри різноманіття й масштабність негативних наслідків, трансформації періоду реформ відзначилися й деякими позитивними в організаційно-творчому сенсі результатами, серед яких варто відзначити такі:

- збереження майнового комплексу цирків у державній власності;
- уникнення перепрофілювання цирків і зміни їх цільового призначення;
- застосування поміркованої цінової політики, покликаної зберегти доступність циркового мистецтва широким верствам населення;
- продовження дотацій цирковим підприємствам, як гарантії їх збереження;
- збереження високого професійного рівня вітчизняних артистів, що підтверджується їхніми перемогами на фахових конкурсах і фестивалях;
- наявність уваги урядовців до проблем галузі, що виражається в постійних пошуках шляхів реформування та законотворчих ініціативах;
- розвиток альтернативних державній організаційно-творчих форм циркової справи;
- зниження ступеню монополізації державою ринку.

Позитивність деяких із перелічених тенденцій певною мірою є неоднозначною, утім кожна з них має очевидну частку сприятливого впливу на циркову справу. Окремо варто виділити блок позитивних змін, що хай і опосередковано, але суттєво впливають на характеристики організаційно-творчої моделі. Ними є успіхи в розвитку вітчизняної фахової освіти [5; 177], і зокрема такі:

- зміцнення світового престижу української циркової школи й, зокрема КМАЕЦМ;
- поліпшення матеріально-технічного стану та організаційно-творчого статусу КМАЕЦМ;
- збільшення контингенту студентів КМАЕЦМ та залучення іноземних студентів;
- введення бакалаврського, а згодом і магістерського (що безпрецедентно для світової практики) освітніх рівнів у сфері циркової режисури;
- високий рівень підготовки циркових артистів та художньо-постановочної роботи в КМАЕЦМ, що підтверджується великим попитом на випускників та їхні номери серед закордонних роботодавців та постійними перемогами в престижних міжнародних конкурсах.

Підсумовуючи аналіз організаційно-творчих трансформацій періоду реформ, варто зазначити наступне. Відцентрові тенденції та тяжіння елементів системи до відокремлення й самостійності мали наслідком остаточну децентралізацію державної циркової справи. Номінально збережений, «главк» позбувся лідерської й інтегруючої ролі в системі, разом із утратою результативності щодо організації художньо-постановочної роботи, утримання артистичного персоналу та забезпечення ротації продукту. «Вихолощення» цих основних функцій зумовило закріплення організаційно-творчого концепту, базованого на інтеграції приватних структур у виробничо-творчий процес. Очевидна нестабільність такої організаційно-творчої концепції дає підстави вважати її перехідною, тобто тимчасовою. Процес пошуку оптимальної моделі для вітчизняної циркової системи не завершений, а отже період реформ триває.

Висновки. Періодизація етапів організаційно-творчих трансформацій, оцінка їх характеру в динаміці змін дають підстави для наступних висновків.

Розвиток українського цирку на зламі двох епох – соціалістичної й ринкової – характеризувався поетапною зміною устрою системи, причому специфіка кожної зі стадій зумовила виокремлення таких етапів:

- період застою (1980-ті рр.), коли за максимальною централізованою організаційно-творчою будовою цирк досягнув піку своїх творчих та економіко-господарчих результатів [6];
- ініціальний період (1991–1993 рр.), коли українські суб'єкти циркової системи за інерцією відтворювали алгоритми союзної організаційно-творчої моделі й водночас тяжіли до виокремлення в незалежну систему [4];
- період централізації (1993–2003 рр.), що характеризувався спробами адаптувати колишню централізовану модель у межах сучасної України та в умовах ринкової економіки;
- період реформ (2004 р. – донині), протягом якого відбулася остаточна децентралізація державної циркової системи й усамостійнення її елементів.

Наслідком послідовних трансформацій на сучасному етапі є утворення перехідної організаційно-творчої моделі, яка є життєздатною тільки завдяки державному фінансуванню. Перебуваючи у власності держави, український цирк не надто ретельно нею контролюється. Наразі система являє собою симбіоз державних підприємств із приватними структурами. Ця форма, вочевидь, найкраще обслуговує інтереси останніх.

Брак самодостатності такої системи виражається в її нездатності до самовідтворення, що позначилося, передусім, на результатах художньо-постановочної роботи. Механізм відтворення циркового продукту відсутній як такий: жоден елемент системи не має мотивації у постановочній роботі.

Мережа цирків є майданчиком для прокату продукту приватниками, тоді як функціонування конвеєру національних циркових програм (державної власності) мінімізовано. Організація прокату великою мірою перейшла в приватні руки, так само як і контроль над продуктом і артистичним штатом.

Організаційно-творчі функції державної циркової системи нині звелися до експлуатаційно-господарського забезпечення роботи прокатних майданчиків. Як наслідок, занепав експортний напрям зовнішньоекономічної діяльності, тоді як дорожняча іноземного продукту знизила перспективність імпорту.

У результаті спостерігається постійне збіднення репертуарної бази, що має наслідком зниження затребуваності циркового продукту, виражене низьким заповненням залів та зменшення кількості вистав. Таким чином проявляється послаблення здатності державної циркової системи до виконання своєї основної функції – забезпечення доступу широких верств населення до найкращих надбань циркового мистецтва.

Отримані висновки є відправною точкою наступного етапу дослідження – пошуку шляхів оптимізації організаційно-творчої концепції державної циркової системи.

Список використаної літератури

1. Бардиан Ф. Г. Организация и планирование циркового производства. М.: ГИТИС, 1981. URL: <http://www.ruscircus.ru/science/orgcirc.shtml> (дата звернення: 25.02.2019). [Без нумерації сторінок].
2. Державне підприємство «Державна циркова компанія України». 1993-2003. ЦДАМЛМ України (Центр держ. архів-музей літер. і мист. України). Ф. 1393. Оп. 1. URL: https://old-csam.archives.gov.ua/includes/uploads/opisy/f1393_op1.pdf (дата звернення: 28.03.2020).
3. Дмитриев Ю. А. Цирк в России (от истоков до 2000 года). Москва: Росс. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2004. 655 с.
4. Кашуба В. Г. Ініціальний період незалежного українського цирку (1991-1993 рр.). *Актуальні проблеми організації, економіки та соціології театру* : Матеріали XI наук.-практ. конф. КНУТКиТ, м. Київ, груд., 2020 р. Київ, 2021.
5. Кашуба В. Г. Періоди розвитку українського цирку на сучасному етапі (кінець XX – поч. XXI ст.). *Художня культура. Актуальні проблеми*. Вип. 16. Ч. 1. 2020. С. 171-181. <https://doi.org/10.31500/1992-5514.16.2020.205255>.
6. Кашуба В. Г. Український цирк застійного періоду: організаційно-творчі тенденції (1980-ті рр.). *Актуальні проблеми мистецького менеджменту. Історія, теорія, практика* : Матеріали VII наук.-практ. конф. КНУТКиТ. Київ. Травень, 2019.
7. Курінна Г. В. Драматургія циркової вистави в контексті карнавально-сміхової культури: автореф. дис... канд. миств.: 26.00.01. Харків, 2008. 20 с.
8. Малихіна М. А. Циркове мистецтво України 20 – 30-х років XX століття: автореф. дис. ... канд. миств.: 26.00.01. Київ, 2016. 19 с.
9. Накази президента Державної компанії «Російський цирк», Мінкультури України. ЦДАМЛМ України. Ф. 514. Оп. 1. Т. 4. Спр. 668.
10. Немчинский М. И. Цирк в поисках собственного лица. Москва : ГИТИС, 1995. 302 с.
11. Шумакова С. М. Генезис і еволюція харківської школи циркового мистецтва: автореф. дис. ... канд. миств.: 26.00.04. Харків, 2015. 20 с.

References

1. Bardian F. G. Organizatsiya i planirovanie tsirkovogo proizvodstva. M.: GITIS, 1981. URL: <http://www.ruscircus.ru/science/orgcirc.shtml> (Accessed: 25.02.2019).
2. Derzhavne pidpriemstvo «Derzhavna tsyrkova kompaniia Ukrainy». 1993-2003. TsDAMLM Ukrainy (Tsent. derzh. arkhiv-muzei liter. i myst. Ukrainy). F. 1393. Op. 1. URL: https://old-csam.archives.gov.ua/includes/uploads/opisy/f1393_op1.pdf (Accessed: 28.03.2020).
3. Dmitriev Yu. A. Tsirk v Rossii (ot istokov do 2000 goda). Moskva : Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN), 2004. 655 pp.
4. Kashuba V. G. Initsialnyi period nezalezhnogo ukrainskoho tsyrku (1991-1993 rr.). Aktualni problemy orhanizatsii, ekonomiky ta sotsiologii teatru : Materialy XI nauk.-prakt. konf. KNUTKiT. Kyiv. December, 2020.
5. Kashuba V. G. Periody rozvytku ukrainskoho tsyrku na suchasnomu etapi (kinets XX — pochatok XX stolittia). Khudozhnia kultura. Aktualni problemy. Vyp. 16. Ch. 1. 2020. P. 171-181. <https://doi.org/10.31500/1992-5514.16.2020.205255>.
6. Kashuba V. G. Ukrainskyi tsyrk zastiihnoho periodu: orhanizatsiino-tvorchi tendentsii (1980-ti rr.). Aktualni problemy mystetskoho menedzhmentu. Istoriia, teoriia, praktyka : Materialy VII nauk.-prakt. konf. KNUTKiT. Kyiv. May, 2019.
7. Kurinna H. V. Dramaturhiia tsyrkovoii vystavy v konteksti karnavalno-smikhovoi kultury: avtoref. dys... kand. mystetstvoznavstva: 26.00.01. Kharkiv, 2008. 20 pp.
8. Malykhina M. A. Tsyrkove mystetstvo Ukrainy 20 – 30-kh rokiv XX stolittia: avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva: 26.00.01. Kyiv, 2016. 19 pp.
9. Nakazy prezidenta Derzhavnoi kompanii «Rosiiyskiy tsyrk», Minkultury Ukrainy. TsDAMLM Ukrainy. F. 514. Op. 1. T. 4. Spr. 668.

10. Nemchinskiy M. I. Tsirk v poiskah sobstvennogo litsa. M.: GITIS, 1995. 302 p.

11. Shumakova S. M. Henezys i evoliutsiia kharkivskoi shkoly tsyrkovoho mystetstva: avtoref. dys. ... kand. mystetstvovnavstva: 26.00.04. Kharkiv, 2015. 20 pp.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ТВОРЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ УКРАИНСКОГО ЦИРКА: ОТ ЦЕНТРАЛИЗАЦИИ К РЕФОРМАМ

Кашуба Владислав Геннадьевич – аспирант,
Киевский национальный университет театра,
кино и телевидения им. И. К. Карпенко-Карого, г. Киев

Рассмотрены изменения в организационно-творческой модели циркового дела в Украине постсоветской эпохи. Выявлены позитивные и негативные тенденции развития государственной цирковой системы периодов централизации (1993-2003 гг.) и реформ (2004 г. – до сих пор). Рассмотрена сущность трансформаций и уделено внимание оценке их последствий. Нынешняя модель цирковой дела охарактеризована в аспекте творческой и хозяйственной эффективности, способности к самовоспроизведению.

Ключевые слова: украинский цирк, государственная цирковая система, Укрдержцирк, Государственная цирковая компания Украины, Союзгосцирк, организация циркового дела.

ORGANISATIONAL AND CREATIVE TRANSFORMATIONS OF UKRAINIAN CIRCUS: FROM CENTRALIZATION TO REFORMS (1993 – PRESENT)

Kashuba Vladyslav – postgraduate, Kyiv National I. K. Karpenko-Kary
Theatre, Cinema and Television University, Kyiv

Changes in the organisational and creative model of circus industry in the post-Soviet Ukraine are researched. Positive and negative trends of the state-owned circus system's development are considered during the centralisation period (1993-2003) and reforms period (2004 – nowadays). The essence of transformations is considered and attention is paid to their consequences assessment. The current model is characterized in terms of its creative and economic efficiency, and ability to self-reproduction.

Key words: Ukrainian circus arts, state-owned circus system, Ukrderzhztsirk, State Circus Company of Ukraine, Soiuzgostsirk, circus industry management.

UDC 791.83(477)

ORGANISATIONAL AND CREATIVE TRANSFORMATIONS OF UKRAINIAN CIRCUS: FROM CENTRALIZATION TO REFORMS (1993 – PRESENT)

Kashuba Vladyslav – postgraduate, Kyiv National I. K. Karpenko-Kary
Theatre, Cinema and Television University, Kyiv

Aim of paper is to identify the main circus's organisational and creative trends of the centralisation period and reforms period considering the essence of the transformations and assessing their consequences. The research object is the state-owned circus system's condition that is researched in terms of character of the circus industry model's transformations.

Research methodology. The work involves archival materials, which are processed by methods of comparative analysis, generalisation and categorisation used for the identification and characterisation of the main changes in the circus industry of these periods.

Results. During the period of centralisation, attempts to adapt the former centralised model of the circus industry within the independent Ukraine with its market economy – have proved ineffective. During the period of reforms, the final decentralisation of the state-owned circus system took place and its elements got independent. A current model of Ukrainian circus industry is characterised by the symbiosis of private and public players. The circus system has lost its ability to self-reproduction, so the current model of the circus industry remains unstable, and therefore it is transitional. The period of reforms is incompleting.

Novelty. Abovementioned issues are considered in scientific analysis for the first time. The study draws attention to such a problem as a crisis in the domestic circus industry and describes in detail the current status of the domain.

Practical significance. Paper's conclusions can be used in the search for how to optimise the organisational and creative concept of the state-owned circus system.

Key words: Ukrainian circus arts, state-owned circus system, Ukrderzhztsirk, State Circus Company of Ukraine, Soiuzgostsirk, circus industry management.

Надійшла до редакції 10.11.2020 р.